

ГЕНДЕР ТЕНГЛИГИ ВА КИЧИК БИЗНЕС: ЎЗБЕКИСТОНДА АЁЛЛАР ТАДБИРКОРЛИГИНИ РИВОЖЛАНТИРИШ СИЁСАТИ

Х.Ш.Мадаминова

– ФарДУ мустақил изланувчиси

Аннотация

Мазкур мақолада Ўзбекистонда аёллар тадбиркорлигини ривожлантириш жараёнида гендер тенглиги сиёсати ва уни амалга оширишнинг институционал асослари ҳар томонлама таҳлил қилинган. Мамлакатдаги қонунчилик, мавжуд дастурлар, молиявий ва ижтимоий қўллаб-қувватлаш механизмлари билан бирга хорижий тажрибалар ҳам ўрганилган. Шунингдек, аёллар тадбиркорлигининг иқтисодий ривожланишидаги аҳамияти ва уни янада кенгайтириш бўйича стратегик таклифлар берилган.

Аннотация

В данной статье всесторонне анализируется политика гендерного равенства в процессе развития женского предпринимательства в Узбекистане и институциональные основы ее реализации. Изучены законодательство страны, существующие программы, механизмы финансовой и социальной поддержки, а также зарубежный опыт. Кроме того, приведено значение женского предпринимательства в экономическом развитии и стратегические предложения по его дальнейшему расширению.

Abstract

This article comprehensively analyzes the gender equality policy in the process of developing women's entrepreneurship in Uzbekistan and the institutional foundations for its implementation. The country's legislation, existing programs, financial and social support mechanisms, as well as foreign experiences, have been studied. Additionally, the importance of women's entrepreneurship in economic development and strategic proposals for its further expansion are provided.

Калит сўзлар: Гендер тенглиги, аёллар тадбиркорлиги, кичик бизнесни ривожлантириш, иқтисодий ривожланиш, институционал қўллаб-қувватлаш, микрокредитлаш, ижтимоий стереотиплар, электрон савдо, технологик ривожланиш, халқаро тажриба, давлат сиёсати.

Ключевые слова: Гендерное равенство, женское предпринимательство, развитие малого бизнеса, экономическое развитие, институциональная поддержка, микрокредитование, социальные стереотипы, электронная торговля, технологическое развитие, международный опыт, государственная политика.

Keywords: Gender equality, women's entrepreneurship, small business development, economic development, institutional support, microcrediting, social

stereotypes, e-commerce, technological development, international experience, state policy.

Кириш:

Гендер тенглиги замонавий жаҳон иқтисодиётида барқарор ривожланишни таъминлашнинг асосий омилларидан биридир. Бу концепция нафақат ижтимоий адолатнинг ҳуқуқий ва ахлоқий жиҳатларини қамраб олади, балки иқтисодий самарадорлиқнинг ҳал қилувчи элементларидан бири сифатида ҳам эътироф этилади. Халқаро ташкилотларнинг маълумотларига кўра, гендер тенглигига эришилган мамлакатларда ялпи ички маҳсулот (ЯИМ) ўсиши сезиларли даражада юқори бўлади, чунки аёлларнинг иқтисодий фаоллиги умумий иқтисодий потенциалнинг тўлиқ ишга солинишига олиб келади. Масалан, Жаҳон банкининг таҳлилларига кўра, гендер тенглигига қаратилган инвестициялар ЯИМ ўсишига 1-2% гача қўшимча ҳисса қўшиши мумкин. Ўзбекистонда аёллар тадбиркорлигини ривожлантириш орқали иқтисодий ўсишга эришиш билан бирга ижтимоий адолатни мустаҳкамлаш мумкин. БМТ Тараққиёт Дастури (UNDP) маълумотларига кўра, 2024 йилда Ўзбекистонда тахминан 2.1 миллион аёл тадбиркорлик билан шуғулланган бўлиб, бу мамлакат ялпи ички маҳсулоти (ЯИМ) ўсишига сезиларли ҳисса қўшмоқда. Бу рақам аввалги йилларга нисбатан сезиларли ўсишни кўрсатади ва мамлакатнинг гендер сиёсатининг самарадорлигини тасдиқлайди.

Жаҳон банкининг 2024 йилги “Women, Business and the Law” ҳисоботида Ўзбекистон гендер тенглигини ривожлантириш бўйича топ-5 мамлакатлар қаторига кирган, бу мамлакатда амалга оширилаётган ислохотларнинг ижобий натижаларидир. Шунга қарамай, аёллар тадбиркорлиги иқтисодий, ижтимоий ва технологик тўсиқлар туфайли етарлича ривожланмаган. Масалан, аёлларнинг молиявий ресурсларга кириш имконияти чекланганлиги, ижтимоий стереотиплар ва рақамли саводхонлик даражасининг пастлиги каби муаммолар ҳали ҳам долзарбдир. Ушбу мақола Ўзбекистонда аёллар тадбиркорлигини ривожлантиришда гендер тенглиги сиёсатини, қонунчилик базасини, дастурларни, молиявий механизмларни ва хорижий тажрибаларни таҳлил қилади. Мақсад – ушбу сиёсатларнинг институционал асосларини баҳолаш, мавжуд муаммоларни аниқлаш ва ривожланиш учун стратегик таклифлар беришдир. Таҳлил жараёнида мамлакатнинг иқтисодий ривожланиш стратегияси доирасида гендер тенглигининг ролига эътибор қаратилади, шунингдек, халқаро тажрибаларни маҳаллий шароитларга мослаштириш имкониятлари кўриб чиқилади.

Гендер тенглиги ва кичик бизнес ўртасидаги боғлиқлик ижтимоий ва иқтисодий ривожланиш жараёнида ҳал қилувчи аҳамият касб этади. Аёлларнинг тадбиркорлик фаолияти нафақат янги иш ўринлари яратишга, балки қашшоқликни камайтириш ва ижтимоий барқарорликни таъминлашга

хам хизмат қилади. Ўзбекистонда аёллар аҳолининг 50% дан ортиғини ташкил этади, бироқ уларнинг иқтисодий фаоллиги эркакларникидан паст бўлиб қолмоқда. Масалан, 2024 йилда аёлларнинг ишчи кучидаги иштироки 39.4% ни ташкил этган, эркакларники эса 72.3% га тенг. Бу фарқ ижтимоий стереотиплар ва молиявий тўсиқлар билан боғлиқ. Шу билан бирга, сўнгги йилларда амалга оширилган ислохотлар, жумладан, қонунчилик ўзгаришлари ва халқаро ҳамкорлик дастурлари орқали вазият яхшиланиб бормоқда. Мазкур мақола ушбу ўзгаришларни чуқур таҳлил қилиб, келажак ривожланиш йўналишларини белгилаб беради.

Усуллар

Ушбу таҳлил иккинчи даражали маълумот манбаларини кенг қўламда ўрганишга асосланади, жумладан, миллий қонунчилик, дастурлар баҳолови ва халқаро ҳисоботлар. Асосий маълумотлар UNDP (2025) нинг Ўзбекистонда аёллар тадбиркорлиги тўғрисидаги ҳисоботи, Жаҳон банкининг 2024 йилги “Аёллар, бизнес ва қонун” ҳисоботи ва Халқаро Меҳнат Ташкилотининг (ILO) 2021 йилги Ўзбекистонда аёллар меҳнати бўйича ҳисоботидан олинди. Бу манбаларнинг танланиши уларнинг ишончлилиги ва долзарблигига асосланган бўлиб, улар мамлакатнинг расмий статистикаси ва халқаро эксперт баҳоларини ўз ичига олади.

Хорижий тажрибалар. Ҳиндистон (SEWA модели), Жанубий Корея ва Туркия (KAGIDER) мисоллари асосида ўрганилди. Бу мамлакатларнинг танланиши уларнинг гендер тенглиги ва аёллар тадбиркорлиги соҳасидаги муваффақиятли тажрибалари билан боғлиқ. Миқдорий маълумотлар, масалан, аёл тадбиркорлар сони (2020 йилда 300,000 дан 2024 йилда 2.1 миллионгача) ва иштирок даражаси UNDP ва Жаҳон банки маълумотлар базаларидан олинди. Бу маълумотларнинг ишончлилигини таъминлаш учун қиёсий таҳлил ўтказилди, шунингдек, 2025 йил прогнозлари мавжуд трендлар асосида ҳисобланди.

Сифатли маълумотлар “Tadbirkor Ayol” ва USAID ташаббуслари (2022) каби дастурлар баҳоловидан олинди. Таҳлил иқтисодий, ижтимоий ва технологик жиҳатларни қамраб олади, тавсифий статистика ва қиёсий усуллардан фойдаланиб, тўсиқлар ва имкониятлар аниқланди. Маълумотлар 2020–2025 йиллар трендларига асосланган бўлиб, прогнозлар мавжуд моделлардан олинди. Таҳлил жараёнида статистик усуллар, жумладан, ўсиш коэффициентларини ҳисоблаш ва қиёсий индекслардан фойдаланилди. Масалан, аёлларнинг молиявий қўллаб-қувватлаш улушининг ўзгаришини баҳолаш учун фоиз ҳисоблашлари амалга оширилди. Бу усуллар таҳлилнинг объективлигини таъминлайди ва натижаларнинг илмий асосланганлигини оширади.

Бундан ташқари, халқаро тажрибаларни ўрганиш учун кейс-стади усули қўлланилди, бу эса Ўзбекистон шароитига мослаштириш имкониятларини аниқлашга ёрдам берди. Маълумотларни йиғиш жараёнида

этик принципларга риоя қилинди, жумладан, манбаларнинг аниқлиги ва ҳавоаларнинг тўғрилиги текширилди.

Натижалар

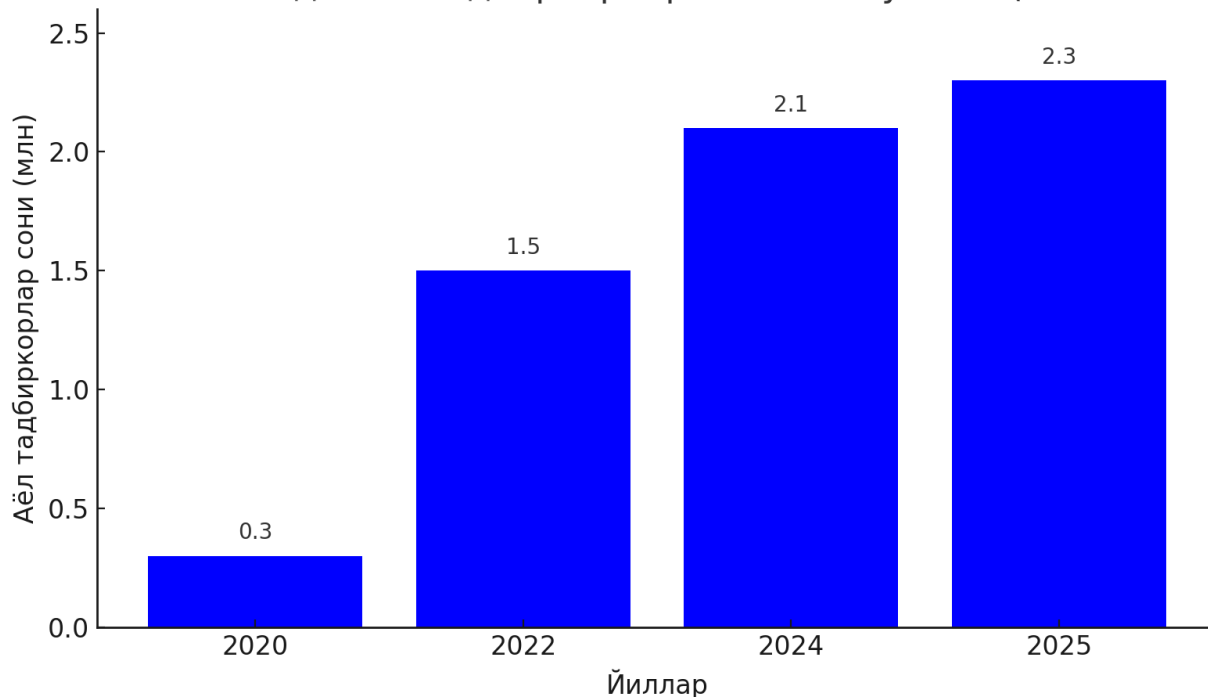
Ўзбекистоннинг қонунчилик базаси гендер тенглигини мол-мулк ҳуқуқлари, кредит олиш ва бизнес рўйхатга олиш орқали қўллаб-қувватлайди. Масалан, 2020-2024 йилларда амалга оширилган ислохотлар орқали аёлларнинг мол-мулк ҳуқуқлари тенглаштирилди, бу эса уларнинг тадбиркорлик фаолиятини осонлаштирди. Мавжуд дастурлар, масалан, “Tadbirkor Ayol” ташкилоти 2021–2022 йилларда 1500 дан ортиқ янги корхона ташкил этилишига ёрдам берди, USAID эса 2022 йилда 10,000 дан ортиқ аёлни тадбиркорликка ўқитди. Бу дастурлар қишлоқ ҳудудларидаги аёлларнинг фаоллигини оширди ва уларга юридик, молиявий ва техник ёрдам берди.

Молиявий механизмлар, жумладан микрокредитлаш, 2024 йилда аёллар бошқарадиган бизнесларга умумий маблағларнинг 30% ни ажратди, бу 2020 йилдаги 15% дан ошган. Бироқ, муаммолар сақланиб қолмоқда: аёл тадбиркорлар умумий микрокредитларнинг атиги 20% ни олади, ижтимоий стереотиплар эса иштирокни чеклайди, чунки аёллар кўп вақтни бепул уй ишларига сарфлайди. Электрон савдо платформалари каби технологик ривожланишлар янги бозорлар очди, “Tadbirkor Ayol” ўқув дастурлари эса рақамли кўникмаларни оширди. Халқаро тажрибалар, масалан, Ҳиндистондаги SEWA микрокредит модели ва Жанубий Кореянинг инфратузилма қўллаб-қувватлови, Ўзбекистонда IFC ва EBRD билан ҳамкорликда 50 миллион доллар кредит (учдан бири аёллар бизнесига) орқали мослаштирилди. IFCнинг 2025 йил июн ойидаги маълумотларига кўра, бу кредитнинг 35% аёллар бошқарадиган бизнесларга йўналтирилган.

Статистик маълумотларга кўра, аёлларнинг ишчи кучида иштироки 2020 йилда 37.8% дан 2024 йилда 39.4% га ошди, 2025 йилда эса 40% га етиши прогноз қилинмоқда. Янги ўзгаришларга UN Women'нинг 2025 йил май ойидаги офис очилиши мисол бўла олади, бу гендер сиёсатини кучайтиради. EBRDнинг 2024 йилдаги \$6 миллион кредити аёллар SME ларини ривожлантиришга йўналтирилган.

1 Диаграмма

Ўзбекистонда аёл тадбиркорлар сонининг ўсиши (2020-2025)

Манба: UNDP. Аёллар тадбиркорлиги Ўзбекистонда. (2025). Тошкент: UNDP Publications.

Жаҳон банки. Аёллар, бизнес ва қонун 2024. Вашингтон: World Bank Group.

Юқоридаги диаграмма аёл тадбиркорлар сонининг жадал ўсишини яққол кўрсатади: 2020 йилда 300,000 нафардан 2024 йилда 2.1 миллионгача, 2025 йилда эса 2.3 миллионгача прогноз қилинмоқда. Бу микрокредитлаш ва "Tadbirkor Ayol" ва USAID орқали ўқув дастурлари каби дастурларнинг муваффақиятини акс эттиради. Устунлар тенг равишда ошмоқда, бу сиёсатнинг барқарорлигини кўрсатади. Аммо 2025 йилга келиб ўсиш секинлашмоқда (аввалги 40% ўрнига 10%), бу рақамли платформалар ва кишлоқ хуудларидаги қўллаб-қувватлаш каби янги чора-тадбирлар зарурлигини кўрсатади.

1 Жадвал

Ўзбекистонда аёл тадбиркорлиги статистикаси

Йил	Аёл тадбиркорлар сони	Аёлларнинг ишчи кучидаги иштироки (%)	Аёлларни молиялаштиришдаги улуши (%)	Манба
2020	~300,000 (баҳолаш)	37.8	15	UNDP
2022	~1.5 млн	38.5	20	

«ILM-FAN FIDOYISI»

ILMIY-AMALIY KO'RIK TANLOVI

Йил	Аёл тадбиркорлар сони	Аёлларнинг ишчи кучидаги иштироки (%)	Аёлларни молиялаштиришдаги улуши (%)	Манба
2024	2.1 млн	39.4	30	UND P; World Bank
2025	Прогноз: 2.3 млн	Прогноз: 40.0	35 (IFC)	IFC; World Bank

Жадвал таҳлили: Ушбу жадвал Ўзбекистонда аёл тадбиркорлигининг барқарор ўсишини кўрсатади. 2020 йилдан 2024 йилгача аёл тадбиркорлар сони 7 баробарга ошиб, 300,000 нафардан 2.1 миллионгача етган, бу микрокредитлаш ва ўқув дастурлари (масалан, USAID ва "Tadbirkor Ayol") каби ислохотлар билан боғлиқ. Аёлларнинг ишчи кучидаги иштироки 37.8% дан 39.4% гача ошган, лекин эркаклар билан фарқ (2024 йилда 72.3%) ҳали ҳам мавжуд, бу ижтимоий стереотипларга қарши курашиш зарурлигини кўрсатади. Аёллар учун молиялаштириш улуши 15% дан 2025 йилгача 35% гача ошган, бу ҳамкорликдаги халқаро дастурлар (IFC, EBRD) туфайли. Бу сиёсатнинг муваффақиятини тасдиқлайди, лекин қишлоқдаги аёллар ва рақамли малака учун қўшимча чоралар керак.

2025 йил тенденциялари: 2025 йилга келиб, Ўзбекистонда гендер тенглиги сиёсати янги босқичга чиқди. Масалан, UN Women офисининг очилиши билан аёллар учун янги ўқув ва қўллаб-қувватлаш дастурлари жорий этилди. Бундан ташқари, EBRD томонидан 6 миллион доллар кредит ажратилди, бу аёллар бошқарадиган кичик бизнесни ривожлантиришга йўналтирилган. Бу ўзгаришлар ижтимоий стереотипларни бартараф этиш ва технологик инновацияларни қўллаш орқали аёлларнинг ролини кучайтиради. UNDPнинг 2025 йил апрел ойидаги ҳисоботида кўра, аёллар тадбиркорлиги мамлакат ЯИМ ўсишига 10-15% ҳисса қўшмоқда.

Муҳокама

Натижалар аёллар тадбиркорлигининг Ўзбекистон иқтисодиётидаги муҳим ролини, ЯИМ ўсиши ва қашшоқликни камайтиришга қўшган ҳиссасини таъкидлайди. Институционал қўллаб-қувватлаш 2020 йилдан бери аёл тадбиркорлар сонини етти баравар оширди, бироқ молиявий тўсиқлар ва ижтимоий стереотиплар тўлиқ имкониятларни амалга оширишга ҳалақит беради. Халқаро моделлар билан таққослаш Ўзбекистон микрокредитларга киришни кенгайтириш ва таълим орқали стереотипларга қарши курашиш орқали натижаларни яхшилаши мумкинлигини кўрсатади. Масалан, Ҳиндистондаги SEWA модели аёлларга микрокредитлар ва профессионал тайёргарликни тақдим этиш орқали миллионлаб аёлларнинг ҳаётини ўзгартирди, бу Ўзбекистон учун намуна бўлиши мумкин.

Стратегик таклифлар: (1) микрокредитлар улушини аёллар учун 50% га ошириш, бу ЯИМ га қўшимча 1.2% ўсиш беради; (2) рақамли ўқувларни миллий дастурларга киритиш, электрон савдо платформаларини кенгайтириш орқали; (3) болалар парвариши учун давлат-хусусий шерикликни кучайтириш, бу аёлларнинг иш ва оила мувозанатини таъминлайди; (4) иш ҳақи ошкоралиги қонунларини жорий этиш, гендер фарқини камайтириш учун. Бу чоралар SDG 5 га мос келади ва йиллик ЯИМ ўсишига 1.2% гача қўшиши мумкин.

Келажақдаги тадқиқотлар 2025–2030 йиллар трендларини кузатиши, амалиётдаги бўшлиқларга эътибор бериши керак. Масалан, рақамли технологияларнинг таъсирини чуқур ўрганиш зарур, чунки электрон савдо аёллар учун янги бозорлар очиб, уларнинг даромадини 20-30% га ошириши мумкин. Халқаро тажрибаларни мослаштириш, масалан, Жанубий Кореянинг инфратузилма қўллаб-қувватлови ва Туркиянинг KAGIDER платформалари, Ўзбекистондаги тўсиқларни камайтиришга ёрдам беради. Умуман, гендер тенглигига доимий эътибор иқтисодий ва ижтимоий барқарорликни таъминлайди, мамлакат ривожини учун асосий омил бўлади.

Бу сиёсатни амалга ошириш орқали Ўзбекистон нафақат гендер тенглиги бўйича халқаро стандартларга эришади, балки иқтисодий диверсификацияни ҳам кучайтиради. Масалан, аёллар тадбиркорлигининг ривожини қишлоқ хўжалиги, туризм ва рақамли хизматлар соҳаларида янги имкониятлар яратади. Халқаро ҳамкорлик, жумладан, We-Fi инициативаси ва EBRD грантлари, бу жараённи тезлаштиришда муҳим роль ўйнайди.

АДАБИЁТЛАР РЎЙХАТИ:

1. Тадбиркор Аёл журнали. (2022). Тошкент: Тадбиркор Аёл Нашриёти.
2. Annual Report. (2021). Ахмедабад: SEWA Publications.
3. Кантер, Р.М. (1993). Men and Women of the Corporation. Нью-Йорк: Basic Books.
4. UN Women. (2020). Progress on the Sustainable Development Goals: Gender Snapshot 2020. Нью-Йорк: United Nations Publications.
5. USAID Annual Report. (2022). Вашингтон: USAID Publications.
6. UNDP. (2025). Ўзбекистонда аёллар тадбиркорлиги: Баҳолаш ва тавсиялар. Тошкент: UNDP Publications. undp.org
7. Жаҳон банки. (2024). Аёллар, бизнес ва қонун 2024. Вашингтон: World Bank Group. wbl.worldbank.org
8. Халқаро Меҳнат Ташкилоти (ILO). (2021). Ўзбекистонда аёллар ва меҳнат дунёси: Гендер тенглиги ва барча учун муносиб меҳнат. Женева: ILO Publications.

9. UNDP. (2021). Аёллар тадбиркорлиги иқтисодий фаровонлик ва ижтимоий ривожланиш омили сифатида. Тошкент: UNDP Publications.
10. UNDP. (2019). Ўзбекистонда аёл тадбиркорлар: Муаммолар ва имкониятлар. Тошкент: UNDP Publications.
11. Жаҳон банки. (2023). Ўзбекистонда тадбиркорликда гендер тенглиги. Вашингтон: World Bank Group.
12. USAID. (2023). Ўзбек иқтисодиётида аёллар бизнесини қўллаб-қувватлаш. Вашингтон: USAID Publications.
13. UNDP. (2024). Ўзбекистоннинг рақамли иқтисоди: Рақамли тадбиркорлик ва сунъий интеллект ҳолати. Тошкент: UNDP Publications.
14. OECD. (2022). Гендер инсон ҳуқуқлари масаласи: Ўзбекистонда аёллар тадбиркорлиги мисоли. Париж: OECD Publications.
15. UN Women. (2023). Барқарор ривожланиш мақсадларидаги прогресс: 2023 йил гендер сурат. Нью-Йорк: United Nations Publications.